

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та природокористування
Кафедра економічної теорії

06-04-15

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до практичних завдань з навчальної дисципліни
„Теорія управління безпекою соціальних систем”
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти
спеціальності 073 Менеджмент (ОПП “Управління фінансово-
економічною безпекою”) денної та заочної форми навчання

Схвалено науково-методичною
комісією за спеціальністю
073 «Менеджмент»
Протокол від " __ " _____ 2019
року № __

Рівне – 2019

"Теорія організації та управління безпекою соціальних систем" для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня освіти спеціальності 073 "Менеджмент" (ОПП "Управління фінансово-економічною безпекою") денної та заочної форми навчання/ Д.В. Нікітенко. Рівне: НУВГП, 2019. 24 с.

Автор: ***Нікітенко Дмитро Валерійович,***
кандидат економічних наук, доцент

Відповідальний за випуск:

Ряба, к.е.н., доцент, завідувач кафедри економічної теорії

Зміст

Вступ	3
1. Опис навчальної дисципліни	4
2. Структура навчальної дисципліни	4
3. Теми семінарських занять	5
4. Методи контролю	5
4.1. Контрольні заходи та засоби діагностики	5
4.2. Критерії оцінювання	6
4.3. Розподіл балів, які отримують студенти	6
5. Плани семінарських занять	7
6. Методичні вказівки до самостійної роботи	14
7. Вимоги до підготовки, виконання та оформлення завдань за ви- дами самостійної роботи студента	16
8. Перелік теоретичних питань до екзамену	21
9. Рекомендована література	22
10. Інформаційні ресурси	22

Вступ

Шановні студенти! Навчальна дисципліна "Теорія управління безпекою соціальних систем", до вивчення якої Ви приступаєте, є нормативною дисципліною навчального плану підготовки магістрів за спеціальністю 073 Менеджмент (ОПП "Управління фінансово-економічною безпекою")

Метою навчальної дисципліни є ознайомлення студентів із теоретичними основами управління безпекою соціальних систем, формування концептуальних методологічних навичок щодо моделювання систем безпеки у будь-якій сфері життєдіяльності, прищеплення основних цінностей безпекової культури, яка є стрижнем для здійснення практичної діяльності щодо забезпечення безпеки підприємств.

Одним з основних завдань навчальної дисципліни є підготовка студентів вищих навчальних закладів до вивчення галузевих безпекознавчих дисциплін, а також закладення базису щодо розуміння фундаментальних категорій безпеки соціальних систем.

Дисципліна "Теорія управління безпекою соціальних систем" входить до циклу професійно-орієнтованих дисциплін, які формують фахівців з управління фінансово-економічної безпеки. Вона дає основу для вивчення дисциплін "Методика викладання безпекознавчих дисциплін", "Сучасні наукові дослідження в галузі економічної безпеки", "Міжнародні стандарти (забезпечення) безпеки підприємств" та написання магістерської роботи.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен

знати:

- категоріальний апарат дисципліни;
- основні теорії управління;
- види соціального управління;
- об'єкт і предмет теорії управління безпекою соціальних систем;
- концептуальні основи управління безпекою соціальних систем;
- методи теорії управління безпекою соціальних систем;
- алгоритм моделювання системи безпеки будь-якого рівня;
- механізми діагностування та управління загрозами та небезпеками;
- ознаки загроз та небезпек;
- системостворюючі компоненти системи безпеки;
- сучасні підходи до організаційного проектування систем безпеки;

уміти:

- використовувати теоретичні знання з дисципліни у практичній діяльності;
- застосовувати методологію даної дисципліни при моделюванні систем безпеки;
- описувати моделі загроз та небезпек;
- формувати адекватні загрозам та небезпекам системи безпеки.

Пропоновані методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи допоможуть Вам краще зорієнтуватися у вивченні нормативного матеріалу, зосередитись на базових категоріях, поняттях, зекономити час на пошук навчальної літератури.

Дисципліна передбачає набуття таких програмних *компетенцій*:

ЗК01. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні;

ЗК06. Здатність генерувати нові ідеї (креативність);

ЗК07. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК08. Здатність виявляти, вирішувати проблеми, приймати обґрунтовані рішення;

СК01. Здатність обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій менеджменту, в тому числі у відповідності до визначених цілей та міжнародних стандартів;

СК03. Здатність до саморозвитку, навчання впродовж життя та ефективного самоменеджменту;

СК06. Здатність формувати лідерські якості та демонструвати їх в процесі управління людьми;

СК08. Здатність використовувати психологічні технології роботи з персоналом;

СК09. Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх реалізацію;

СК 12. Здатність до вирішення проблемних питань і нестандартних ситуацій у професійній діяльності за умов невизначеності та ризиків;

Вивчення дисципліни дозволить досягнути наступних *програмних результатів навчання (ПРН)*:

ПР01. Критично осмислювати, вибирати та використовувати необхідний науковий, методичний і аналітичний інструментарій для управління в непередбачуваних умовах;

ПР03. Проектувати ефективні системи управління організаціями;

ПР06. Мати навички прийняття, обґрунтування та забезпечення реалізації управлінських рішень в непередбачуваних умовах, враховуючи вимоги чинного законодавства, етичні міркування та соціальну відповідальність;

ПР10. Демонструвати лідерські навички та вміння працювати у команді, взаємодіяти з людьми, впливати на їх поведінку для вирішення професійних задач;

ПР14. Використовувати фундаментальні закономірності розвитку комплексної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства у поєднанні з дослідницькими інструментами для здійснення професійної та наукової діяльності

ПР 16. Відшуковувати, обробляти систематизувати та аналізувати інформацію, необхідну для вирішення професійних та наукових завдань у сфері забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств, банків, установ та організацій

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування Показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо- кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань: 07 Управління та адміністрування	нормативна	
	Спеціальність: 073 Менеджмент		
Модулів – 2	Освітньо-професійна програма “Управління фінансово-економічною безпекою”	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання - ІНДЗ		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		1-й	1-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 4,5		Рівень вищої освіти: Магістр	Лекції
	16 год.		2 год.
	Практичні, семінарські		
	14 год.		6 год.
	Самостійна робота		
	60 год.	82 год.	
		Вид контролю	
		поточний модульний контроль	залік

2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	в т.ч.				Усього	в т.ч.			
		Л	П	ІНД	СР		Л	П	ІНД	СР
МОДУЛЬ 1. ПОТОЧНИЙ КОНТРОЛЬ										
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади управління та основи науки про безпеку										
Тема 1. Зміст навчальної дисципліни "Теорія управління безпекою соціальних систем"	10	2	1	-	6	8	-	-	-	8
Тема 2. Основні теорії організації та управління	10	2	1	-	6	8	-	-	-	8
Тема 3. Сутність та види соціального управління	10	2	2	-	6	8	-	1	-	8
Тема 4. Поняття та зміст національної безпеки	10	2	2	-	8	9	1	1	-	8
Всього змістовий модуль 1	40	8	6	-	26	33	1	2	-	32
Змістовий модуль 2. Концептуальні основи управління безпекою соціальних систем										
Тема 5. Поняття та зміст безпеки соціальних систем	10	2	2	-	6	9	1	-	-	10
Тема 6. Поняття та зміст загроз безпеці соціальних систем	10	2	2	-	6	10	-	2	-	10
Тема 7. Діагностування загроз безпеці соціальних систем	10	2	2	-	6	12	-	2	-	10
Тема 8. Концептуальні основи управління безпекою соціальних систем	10	1	1	-	8	10	-	-	-	10
Тема 9. Поняття та зміст системи безпеки соціальних систем	10	1	1	-	8	10	-	-	-	10

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	в т.ч.				Усього	в т.ч.			
		Л	П	ІНД	СР		Л	П	ІНД	СР
<i>Всього змістовий модуль 2</i>	50	8	8	-	34	51	1	4	-	50
<i>Усього годин</i>	90	16	14		60	90	2	6		82

3. Теми семінарських занять

№ з/п	Теми семінарських занять	Години	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Зміст навчальної дисципліни "Теорія організації та управління безпекою соціальних систем"	1	-
2.	Основні теорії організації та управління	1	-
3.	Сутність та види соціального управління	2	1
4.	Поняття та зміст безпекознавства	2	1
5.	Поняття та зміст безпеки соціальних систем	2	-
6.	Поняття та зміст загроз безпеці соціальних систем	2	2
7.	Діагностування загроз безпеці соціальних систем	2	2
8.	Концептуальні основи управління безпекою соціальних систем	1	-
9.	Поняття та зміст системи безпеки соціальних систем	1	-
<i>Разом:</i>		14	6

4. Методи контролю

4.1. Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни складається з наступних заходів:

- вибіркове усне опитування студентів з питань, що розглядаються на семінарському занятті;
- розв'язок ситуаційних вправ;
- самостійно підготовлені реферативні виступи та повідомлення студентів за темою семінарського заняття;
- контрольні роботи за темами навчальної дисципліни (8-10 тестів закритої форми з однією правильною відповіддю з 4-х можливих);
- контрольна робота за змістовим модулем включає тестові питання (10 тестів закритої форми з однією правильною відповіддю з 4-х можли-

вих), 1 теоретичне питання відкритої форми та 1 ситуаційна вправа.

Підсумковий контроль знань – екзамен – відбувається у письмовій формі. Структура екзаменаційного білету:

- 1 питання відкритої форми;
- 20 тестів закритої форми з однією правильною відповіддю, які за змістом охоплюють усю програму навчальної дисципліни та/або ситуаційна вправа.

4.2. Критерії оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності студента при оцінюванні результатів поточного та підсумкового контролів з навчальної дисципліни "Теорія управління безпекою соціальних систем", є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку;
- характер відповідей на поставлені питання (чіткість, лаконічність, логічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних завдань;
- вміння аналізувати достовірність одержаних результатів.

Оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на практичних заняттях, результатів самостійної роботи студентів) проводиться у % від кількості балів, виділених на завдання, із заокругленням до цілого числа за наступними критеріями:

0% – завдання не виконано;

40% – завдання виконано частково та містить суттєві помилки методичного або розрахункового характеру;

60% – завдання виконано повністю, але містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;

80% – завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);

100% – завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

4.3. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання результатів усіх форм контролю передбачено у 100-бальній шкалі (табл. 1).

Результати навчання проставляються за двома шкалами (табл. 2). Позитивні оцінки виставляються тільки тим студентам, які виконали всі види навчальної роботи, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни і набрали за результатами поточного та підсумкового контролів не менше 60 балів.

Таблиця 1

Шкала оцінювання студентів денної форми навчання
Шкала оцінювання студентів денної форми навчання

Модуль 1. Поточний контроль										Модуль 2. Індивідуальна робота	Екзамен	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2								
Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	Т	10	40	100
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10			
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5			
20				30								

Таблиця 2

Шкали оцінювання

Кількість набраних балів студентом	Оцінка за національною шкалою
90-100	"відмінно"
74-89	"добре"
60-73	"задовільно"
35-59	"незадовільно" з можливістю повторного складання
1-34	"незадовільно" з обов'язковим повторним курсом

5. Плани семінарських занять

Семінарське заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань (рефератів).

Семінарське заняття 1

Тема: Зміст навчальної дисципліни "Теорія управління безпекою соціальних систем"

Обсяг аудиторних годин: 2 год.

План семінарського заняття:

1. Роль і значення навчальної дисципліни "Теорія управління безпекою соціальних систем" (ТУБСС)
2. Об'єкт, предмет і завдання навчальної дисципліни ТУБСС
3. Методологія навчальної дисципліни ТУБСС
4. Понятійно-категоріальна система навчальної дисципліни ТУБСС
5. Міждисциплінарний характер навчальної дисципліни ТУБСС

Ключові терміни та поняття: націобезпекознавство, синергетика, міждисциплінарний підхід, фундаментальні дослідження.

Контрольні запитання до теми

1. У чому полягає сутність науки про безпеку?
2. У чому полягає роль та значення навчальної дисципліни ТУБСС?
3. Окресліть об'єкт та предмет ТУБСС, у чому полягає різниця між ними?

4. Які завдання навчальної дисципліни ТУБСС?
5. Якою методологією послуговується ТУБСС?
6. Назвіть і окресліть зміст основних понять ТУБСС.
7. Визначте зміст міждисциплінарних зв'язків ТУБСС?

Питання для обговорення:

1. Розкрийте зміст міждисциплінарності теорії управління безпекою соціальних систем.
2. Розкрийте зміст "ланцюга безпеки": необхідність – потреба – інтерес – мотив – мета – свобода.

Рекомендована література: базова [1, с. 57-78; 2; 5]

Семінарське заняття 2

Тема: Основні теорії організації та управління

Обсяг аудиторних годин: 2 год.

План семінарського заняття:

1. Докласичні управлінські концепції
2. Класична школа управління
3. Концепція людських відносин
4. Ситуаційні теорії організації

Ключові терміни та поняття: хоторнський експеримент, теорія Х, теорія Y, піраміда Маслоу.

Контрольні запитання до теми

1. Охарактеризуйте управлінські концепції в державах Стародавнього світу.
2. Охарактеризуйте західні системи та концепції управління
3. Назвіть автора та сутність "хоторнського експерименту".
4. Які постулати розвитку індивіда в організації за теорією Кріса Арджіріса?
5. Потреби і мотивація в теоріях Абрахама Маслоу та Фредеріка Херцберга.
6. Охарактеризуйте сутність "Теорії Х" та "Теорії Y" Дугласа Макгрегора.
7. Системи управління Ренсіса Лікерта.

Питання для обговорення:

1. Здійсніть порівняльний аналіз управлінських концепцій класичної доби (на прикладі праць Фрееріка Тейлора, Анрі Файоля, Макса Вебера, Лютера Гьюліка та Ліндала Урвіка).
2. Охарактеризуйте ситуаційні теорії організації (на прикладі праць Джоан Вудворта, Чарльза Перроу, Тома Бернса та Джорджа Сталкера, Пола Лоуренса, Джей Лорша, Альфреда Чандлера, Генрі Мінцберга).
3. Управління організацією є наукою чи мистецтвом?
4. Розробіть порівняльну таблицю шкіл управління.

Рекомендована література: базова [4, с. 23-209; 5, с. 22-141]

Семінарське заняття 3

Тема: Сутність та види соціального управління

Обсяг аудиторних годин: 2 год.

План семінарського заняття:

1. Сутність управління як суспільного явища
2. Особливості суб'єкта та об'єкта соціального управління
3. Сутність та зміст управлінських відносин
4. Види соціального управління

Ключові терміни та поняття: управління, цілепокладання, керуюча підсистема, виконавча підсистема, суб'єкт управління, суб'єкт управлінської діяльності, об'єкт управління, об'єктивні закони управління, управлінські відносини, державне управління, самоуправління, менеджмент, громадське управління, групова саморегуляція, управління індивідом, адміністративно-організаційне управління, кадрово-ресурсне управління, процесо-організаційне управління.

Контрольні запитання до теми

1. У чому полягає сутність управління як суспільного явища?
2. Визначте особливості суб'єкта і об'єкта соціального управління.
3. У чому полягає сутність та зміст управлінських відносин?
4. Окресліть види соціального управління.

Питання для обговорення:

1. Відмінність соціального управління від інших видів управління.
2. Окресліть роль соціального управління у формуванні теорії управління безпекою соціальних систем.
3. Яку роль відіграє механізм соціального управління у безпеці?

Рекомендована література: базова [3, с. 90-189, 207-453; 5, с. 142-168]

Семінарське заняття 4

Тема: Поняття та зміст національно-безпекознавства

Обсяг аудиторних годин: 2 год.

План семінарського заняття:

1. Поняття парадигми
2. Національно-безпекознавча парадигма та її періодизація
3. Об'єкт і предмет національно-безпекознавства
4. Структура національно-безпекознавства

Ключові терміни та поняття: атрактивні структури, дисипативні структури, ентропія, хаос, порядок, фрактали, біфуркація.

Контрольні запитання до теми

1. У чому полягає сутність парадигми?
2. У чому полягає сутність національно-безпекової парадигми?
3. Окресліть засадничі положення синергетики.
4. Яка роль синергетики при формуванні системи безпеки?
5. Що є об'єктом та предметом національно-безпековознавства?
6. Якою є структура національно-безпековознавства?
7. Визначте структуру наукового підходу до вивчення складових національної безпеки.

Питання для обговорення:

1. Розкрийте зміст періодизації парадигм національної безпеки.
2. Сучасна парадигма національної безпеки.

Рекомендована література: базова [2, с. 60-190, 392-401]

Семінарське заняття 5

Тема: Поняття та зміст безпеки соціальних систем

Обсяг аудиторних годин: 2 год.

План семінарського заняття:

1. Основні концепції національної безпеки
2. Зміст безпеки соціальних систем
3. Проблемне поле безпеки соціальних систем

Ключові терміни та поняття: безпека, національна безпека, захист безпеки, охорона безпеки, забезпечення безпеки, рівень безпеки, стан безпеки, діяльність із забезпечення безпеки, процеси у сфері безпеки, мета безпеки, цінність безпеки, аспекти системної характеристики безпеки, інтеграція безпеки, державна безпека, особиста безпека, суспільна безпека, громадська безпека, загальна безпека, безпекоцентризм, аксіологія безпеки, неопарадигма національної безпеки.

Контрольні запитання до теми

1. Безпека соціальних систем: наука чи мистецтво?
2. Визначте поняття національної безпеки.
3. Які складові елементи національної безпеки?
4. Назвіть основні підходи до визначення поняття національної безпеки.

Питання для обговорення:

1. Проблеми у сфері національної безпеки України на сучасному етапі.

Рекомендована література: базова [2, с. 355-389]

Семінарське заняття 6

Тема: Поняття та зміст загроз безпеці соціальних систем

Обсяг аудиторних годин: 2 год.

План семінарського заняття:

1. Поняття та зміст загроз безпеці соціальних систем
2. Стадії формування загроз
3. Модель загроз безпеці соціальних систем
4. Функціональне проектування системи дестабілізації

Ключові терміни та поняття: загроза, небезпека, ризик, катастрофа, аварія, виклик, система дестабілізації, захист, мегазагроза, макрозагроза, мезозагроза, мікрозагроза, концепція потенційності, потенційно-діяльна концепція, діяльна концепція, факторна концепція, нігілістична концепція, вплив, фактор, безпекогенні чинники, асиметричні загрози, дестабілізація, система дестабілізації, критичний стан системи, функції дестабілізації, принципи дестабілізації, завдання дестабілізації, методи та форми дестабілізації, рівні дестабілізації, стани дестабілізації, процеси дестабілізації, діяльність із дестабілізації.

Контрольні запитання до теми

1. Визначте поняття загрози безпеці соціальних систем.
2. У чому відмінність загроз від інших безпекогенних чинників?
3. Назвіть класифікацію загроз.
4. Окресліть поняття та зміст системи дестабілізації.
5. Визначте основні завдання системи дестабілізації.
6. Подайте класифікацію завдань дестабілізації.

Питання для обговорення:

1. У чому полягає відмінність загрози від небезпеки.
2. Розкрийте зміст ланцюга загроз.
3. Еталонна модель дестабілізації.

Рекомендована література: базова [1, с. 91-138; 2, с. 409-454]

Семінарське заняття 7

Тема: Діагностування загроз безпеці соціальних систем

Обсяг аудиторних годин: 2 год.

План семінарського заняття:

1. Основні концепції визначення показників і критеріїв безпеки
2. Реєстрації загроз та небезпек
3. Підходи до моделювання загроз та небезпек соціальним системам

Ключові терміни та поняття: критерій, ознака, показник, індекс, індикатор, величина, параметр, фактор, критеріальна оцінка безпеки, порогові значення, моніторинг, концепція ризику, управління ризиком, діагностика небезпек, принципи побудови показників безпеки, вимірювання, модель, моделювання, фактологічні системи.

Контрольні запитання до теми

1. Окресліть необхідність формування загальної теорії підходів до формування показників і критеріїв національної безпеки.
2. Розкрийте зміст основних підходів до формування критеріїв безпеки.
3. Дайте поняття та зміст показників безпеки.
4. Для чого робиться реєстрація і вимір загроз та небезпек, у чому полягає сутність цих процесів?
5. З якою метою використовується метод моделювання небезпек та загроз?
6. Алгоритм моделювання загроз і небезпек.

Питання для обговорення:

1. Обґрунтуйте положення щодо можливості управління загрозами.
2. Опишіть методологічний інструментарій моделювання загроз і небезпек.
3. Розробіть матрицю взаємозалежності певно визначеної системи безпеки і загроз.
4. Розробіть ідеальну модель загрози системі безпеки.

Рекомендована література: базова [1, с. 139-263, с. 264-291; 2, с. 458-470]

Семінарське заняття 8

Тема: Концептуальні основи управління безпекою соціальних систем

Обсяг аудиторних годин: 2 год.

План семінарського заняття:

1. Механізми реалізації політики в сфері забезпечення безпеки
2. Оцінка ефективності взаємовпливу структурних елементів системи управління безпеки соціальних систем

Ключові терміни та поняття: управління загрозами та небезпеками, зниження ризику виникнення загроз і небезпек, принцип пріоритету безпеки життя та здоров'я, принцип інтегральної оцінки загроз і небезпек, принцип сталості системи, принцип виправданості діяльності, принцип оптимізації безпеки, програмно-цільовий метод, державна інноваційна політика національної безпеки.

Контрольні запитання до теми

1. У чому полягають концептуальні основи управління рівнем безпеки?
2. На яких принципах ґрунтується дія механізмів безпеки?
3. Яку роль відіграє наука в забезпеченні безпеки?
4. Як Ви вбачаєте можливим використання інноваційного менеджменту при забезпеченні безпеки?

Рекомендована література: базова [2, с. 471-482]

Семінарське заняття 9

Тема: Поняття та зміст системи безпеки соціальних систем

Обсяг аудиторних годин: 2 год.

План семінарського заняття:

1. Поняття системи безпеки соціальних систем
2. Класифікація систем безпеки соціальних систем
3. Загальна модель системи національної безпеки
4. Поняття та зміст системи забезпечення безпеки соціальних систем
5. Зміст завдання, функції системи забезпечення безпеки соціальних систем

Ключові терміни та поняття: система безпеки, модель системи безпеки, складові системи безпеки, універсальна система безпека, міжнародна система безпеки, система міжнародної безпеки, система колективної (регіональної) безпеки, організаційна структура, самоорганізаційна структура, сфера суспільного буття, система забезпечення безпеки, підтримання безпеки, підсистема державного забезпечення безпеки, підсистема недержавного забезпечення безпеки.

Контрольні запитання до теми

1. Розкрийте зміст поняття системи безпеки.
2. У чому полягає необхідність існування та функціонування системи безпеки?
3. Визначте основні розбіжності у системі безпеки і системі забезпечення безпеки.
4. Надайте власне бачення щодо класифікацій систем безпеки.
5. Окресліть принципи функціонування систем безпеки.
6. Визначте поняття системи забезпечення національної безпеки. Які мета та завдання системи забезпечення національної безпеки?
7. Які основи формування системи забезпечення безпеки?

Питання для обговорення:

1. Обґрунтуйте структуру системи забезпечення національної безпеки.
2. Здійсніть компаративний аналіз ролі і можливостей держави та недержавних інститутів у забезпеченні національної безпеки.
3. Розробити власну модель системи безпеки.
4. Розробити власну модель дестабілізації системи безпеки, застосовуючи синергетичний підхід.

Рекомендована література: базова [2, с. 483-500, с. 523-556]

Семінарське заняття 10

Тема: Перспективи розвитку теорії управління безпекою соціальних систем

Обсяг аудиторних годин: 2 год.

План семінарського заняття:

1. Основні теоретичні школи безпеки соціальних систем
2. Напрями розвитку теорії управління безпекою соціальних систем в епоху глобалізації

Ключові терміни та поняття: модернізм, антимодернізм, неомодернізм, постмодернізм, теорія демократичного миру, політичний ідеалізм, політичний реалізм, міжнародне право, теорія рівноваги, теорія неореалізму, монополярний світ, біполярний світ, гегемонія, теорія інституціоналізму, теорія конструктивізму, теорія транснаціоналізму, глобалізація.

Контрольні запитання до теми

1. Визначте основні теоретичні школи безпеки.
2. Розкрийте сутність критичного методу
3. Розкрийте сутність методу міжнародних відносин.

Питання для обговорення:

1. Охарактеризуйте місце та роль транснаціональних корпорацій у забезпеченні функціонування національної безпеки в епоху глобалізації.

Рекомендована література: базова [2, с. 124-140, 149-159]

6. Методичні вказівки до самостійної роботи

Самостійна робота студента – це форма організації навчального процесу, яка передбачає виконання студентом запланованих завдань під методичним керівництвом викладача. Вона є важливою складовою навчальної діяльності, що впливає на глибину та стійкість набутих знань і умінь, які допомагають творчо застосовувати їх у майбутній професійній діяльності. На самостійну роботу студентів денної форми з вивчення навчальної дисципліни "Теорія управління безпекою соціальних систем" виділяється 68 годин (або 63% від фонду часу, запланованого в робочій програмі дисципліни). У зв'язку з цим ряд питань теоретичного характеру студенти вивчають та виконують самостійно за базовою та додатковою літературою.

Розрізняють два основних напрямки самостійної роботи студентів:

- під контролем викладача;
- самостійна позааудиторна робота.

Самостійна робота під контролем викладача здійснюється в аудиторії. Основними її формами є контрольна робота, ділова гра, ситуаційна вправа.

Позааудиторна самостійна робота студентів включає наступні види робіт:

- роботи обов'язкового характеру:

- 1) самостійне вивчення теоретичного (лекційного) матеріалу, підготовка до семінарських занять з навчальної дисципліни;
- 2) виконання домашніх завдань за темами семінарських занять;
- 3) підготовка до заходів поточного та підсумкового контролю;

- роботи вибіркового характеру:

- 1) написання есе на узгоджену з викладачем тему;
- 2) виступ-презентація за обраною темою есе;

- роботи стимулюючого характеру:

- 1) участь у наукових конференціях з питань навчальної дисципліни;
- 2) участь у конкурсах наукових робіт з питань навчальної дисципліни.

Під час самостійної роботи з вивчення теоретичного матеріалу студентам передусім слід звернути увагу на нові поняття та позначення (абревіатури) окремих понять. Для кращого засвоєння базових понять, позначень доцільно вести власний глосарій у робочому зошиті за кожною темою дисципліни. Перелік понять, які становлять обов'язковий мінімум, містяться у розділі "Перелік ключових термінів та понять з дисципліни "Теорія управління безпекою соціальних систем".

**Картка оцінювання видів навчальної діяльності студентів
з навчальної дисципліни "Теорія управління безпекою соціальних систем"**

<i>Види самостійної роботи</i>	<i>Планові терміни виконання</i>	<i>Форми контролю та звітності</i>	<i>Макс. кількість балів</i>
ОБОВ'ЯЗКОВІ ВИДИ ЗАВДАНЬ			
<i>Рівень засвоєння знань та активність роботи на семінарських заняттях</i>			
1. Підготовка до семінарських занять	за розкладом занять	Активна участь на семінарах	50
2. Підготовка та захист есе	за 2 тижні до початку екзаменаційної сесії	Оформлення та захист есе	10
Разом балів за обов'язкові види завдань			60
<i>Виконання завдань для самостійного опрацювання у позааудиторний час</i>			
ВИБІРКОВІ ВИДИ ЗАВДАНЬ*			
1. Виступ-презентація за обраною темою есе	за 2 тижні до початку екзаменаційної сесії	Електронна версія мультимедійного супроводу	5
2. Розробка ситуаційних вправ	за 2 тижні до початку екзаменаційної сесії	Умова та еталонний розв'язок	5
Разом балів за вибіркові види самостійної роботи студента			10
СТИМУЛЮЮЧІ ВИДИ ЗАВДАНЬ*			
1. Участь у наукових конференціях з питань навчальної дисципліни	протягом семестру, в якому викладається дисципліна	Програма конференції	5
2. Участь у конкурсах наукових робіт з питань навчальної дисципліни	протягом семестру, в якому викладається дисципліна	заявка, анкета учасника; диплом переможця	3 7
Разом балів за стимулюючі види самостійної роботи студента			15

* види навчальної діяльності, які надають студенту можливість добрати втрачені на поточному контролі бали (сумарно з обов'язковими видами завдань - до 60 балів), є необов'язковими.

Завершується вивчення дисципліни складанням іспиту, до якого допускаються ті студенти, які мають робочий зошит, глосарій і відпрацювали усі те-

ми курсу.

7. Вимоги до підготовки, виконання та оформлення завдань за видами самостійної роботи студента

7.1. Вимоги до написання та оформлення есе

Есе – вид творчої діяльності студента, який полягає у вільному викладенні думок із приводу тієї чи іншої теми, котрі мають ґрунтуватись на пройденому матеріалі, понятійно-категорійному апараті. Таким чином, з одного боку, есе — творча форма виразу думок, яка не є шаблонною, з іншого — дана форма виразу має ґрунтуватися на знаннях, здобутих під час лекцій, семінарів, практичних занять і також індивідуальної роботи студента. За даного випадку, алгоритм написання есе має наступний вигляд:

1) записуєтесь до бібліотеки (Наукова бібліотека НУВГП – м. Рівне, вул. Приходька, 75, навчальний корпус №2; Обласна наукова бібліотека – м. Рівне, майдан Короленка, 6);

2) йдете до каталогу та замовляєте книгу, яка міститься у Вас в дужках. Наприклад ваша тема під номером 5: Вплив вчень Лао Цзи на формування теорії безпеки (Книга пути и благодати, Книга о пути и силе). Тобто ви замовляєте будь-яку з книг і потім, отримавши її, працюєте із нею. Якщо в дужках відсутні конкретні праці, то ви обираєте будь-яку працю на Ваш розсуд.

3) **ВИ МУСИТЕ ПРОЧИТАТИ ПОВНІСТЮ** дану працю;

4) На основі прочитаного, а також вже пройденого матеріалу, екстраполювати погляди певного мислителя (наприклад, якщо ваша тема 5, то Лао Цзи) на формування теорії безпеки.

Відтак, Ваше завдання полягає у тому, щоб, опрацювавши твір того чи іншого мислителя, потім екстраполювати, тобто застосувати його теорії, думки і погляди тощо до сучасних умов. З вашого боку немає потреби у висловлюванні власних думок. Ваше завдання - викласти думки певного мислителя щодо безпеки на підставі прочитаної вами праці. Тобто фактично Ви розумово переноситеся у часі і стаєте певним мислителем і викладаєте на підставі **ЙОГО** (а не Вашого, ваших оцінок, вашого бачення тощо) вчення погляди на безпеку.

Завершальним компонентом роботи є відшукування вами мінімум 10 висловів (епіграфів) про безпеку того мислителя, про роботу якого ви пишете.

Кінцевим етапом роботи виступає її обговорення і захист основних положень.

Номер теми відповідає двом останнім цифрам вашої залікової книжки з кроком 30.

Обсяг есе – до 10 аркушів формату А-4. Вимоги до оформлення есе: шрифт – Times New Roman; розмір шрифту – кегль 14; поля: зверху, знизу та зліва – 2,0 см: справа – 1,0 см.; міжрядковий інтервал – 1; вирівнювання в тексті – по ширині. Нумерація сторінок має бути наскрізною: номер сторінки

проставляють арабськими цифрами у правому верхньому кутку, але на титульній сторінці (перша сторінка есе) номер сторінки не проставляють.

Тематика есе

1. Безпекові вчення **Муамара Каддафі** (Зелена книга).
2. Вплив вчень **Лао Цзи** на формування теорії безпеки (Книга пути и благодати, Книга о пути и силе).
3. Вчення **Конфуція** як один зі складових елементів філософії безпеки (Беседы и суждения Конфуция, Изречения).
4. Вчення про безпеку **Мартіна Лютера** (95 тезисов, Великий Катехізіс).
5. Вчення **Фрідріха Вільгельма Ніцше** про віру, як основу формування системи безпеки соціальних систем (Воля к власти. Так говорил Заратустра. По ту сторону добра и зла. Антихрист. Сумерки идолов).
6. Дестабілізація як один з елементів діяльності людини за **Еріхом Фромом** (Анатомия человеческой деструктивности. Бегство от свободы. Иметь или быть).
7. Застосування вчень **Адольфа Гітлера** щодо стабільного процвітання мононаціональної соціальної системи в епоху глобалізації і універсалізації світу, проникнення ідей мультикультуралізму (Моя боротьба).
8. Застосування положень **Х. Хегуея, С. Томпсона, Х. Емерсона** при розробленні ТУБСС.
9. Зміст скалярного принципу при побудові системи управління фінансово-економічною безпекою за **Дж. Муні, Л. Урвіка, А. Рейлі, М. Фоллет, Ч. Бернарда, Г. Саймона**.
10. Зміст теорії насильства **Володимира Ілліча Ульянова (Леніна)** та її вплив на формування ТУБСС (“Що робити?” (1902), “Імперіалізм, як найвища стадія капіталізму” (1916), “Держава і революція” (1917), “Чергові завдання радянської влади” (1918))
11. Зміст Хоторнського експерименту для формування системи безпеки соціальних систем за вченням **Ф. Ротлісбергера**.
12. Змістовна теорія мотивації **Херцберга** та її застосування при побудові системи безпеки соціальних систем.
13. Значення досліджень **Володимира Винниченка** для формування системи безпеки соціальних систем (Возрождение нации).
14. Значення концепції гуманістичного виклику **Е. Мейо**.
15. Значення теорії суспільного договору для формування системи безпеки соціальних систем за **Жан-Жаком Руссо** (“Про суспільний договір”).
16. Ідея національної держави і патріотизму при формуванні системи безпеки соціальних систем за вченням **Йогана Готліба Фіхте** (“Про призначення вченого” (1794), “Основи природного права у відповідності з принципами науковчення” (1797), “Основні риси сучасної епохи” (1804-1805)).
17. Концепція поділу влади **Джона Локка** і її вплив на форми та методи забезпечення безпеки соціальних систем (“Два трактати про державне правління”).

18. Людиномірність безпеки соціальних систем за **Паулем Тілліхом** (Мужество быть).

19. Підґрунтя формування системи безпеки соціальних систем за **Гудрик-Кларком Ніколасом** (Оккультные корни нацизма. Тайные арийские культы и их влияние на нацистскую идеологию).

20. Проблеми кофункціонування конкурентних систем безпеки соціальних систем за **Карлом Поппером** (Открытое общество и его враги), **Френсісом Фукуямой** (Конец истории и последний человек. Великий разрыв), **Деніелом Беллом** (Становление постиндустриального общества), **Елвіном Тоффлером** (Третья волна. Шок будущего), **Жан Полем Сартром** (Экзистенциализм — это гуманизм. Бытие и ничто. Стена), **Освальдом Шпенглером** (Закат Европы).

21. Роль вчення **М.Вебера** про ідеальну бюрократію для управління безпекою соціальних систем.

22. Роль держави в забезпеченні безпеки соціальних систем за вченням **Баруха Спіноза** (“Богословсько-політичний трактат” (1670) і “Політичний трактат” (1677)).

23. Роль керівника в організації системи безпеки соціальних систем за **Л. Гьютіком і Л. Урвіком**.

24. Сучасний зміст диктатури пролетаріату за **Йосипом Віссаріоновичем Джугашвілі (Сталінін)** в умовах глобалізації та його інтерпретація щодо методів забезпечення безпеки соціальних систем.

25. Сучасний зміст поглядів **Августа Бебеля** та **Антоніо Лабріоли** на національну та інтернаціональну ідею в контексті глобалізації і функціонування системи безпеки соціальних систем (Національна та інтернаціональна ідея).

26. Теорія ієрархічних потреб **А.Маслоу** та її застосування при побудові системи безпеки соціальних систем (Мотивация и личность).

27. Теорія організаційної структури **Арджіріса** та її застосування при побудові системи безпеки соціальних систем.

28. Феномен безпеки особи як складової безпеки соціальних систем за **Тейяром де Шарденом** (Феномен человека).

29. Філософія безпеки соціальних систем за **Людвігом Фейербахом** (Сущность христианства. Основы философии будущего).

30. Форми та методи, стратегії забезпечення безпеки соціальних систем за **Сунь Цзи (Сань Цу)** (Искусство войны, Искусство стратегии).

7.2. Вимоги до підготовки презентації есе

Кожне есе студента може бути представлене на семінарському занятті у вигляді *виступу-презентації*.

Виступ-презентація є додатковим видом навчальної роботи студента, який готується у позааудиторний час і має на меті розвинути навички представлення (презентації) своїх досліджень. Виступ-презентація есе, якщо інше не обумовлюється додатково, може проходити за загальною схемою.

Методика підготовки до презентації:

1. Обирається тема есе, по якій буде готуватись виступ-презентація.
2. Визначаються мета завдання, основні задачі.
3. Надаються відповіді на запитання студентів викладачем.
4. Студент над підготовкою виступу-презентації починає працювати з моменту видачі завдання, продовжуючи роботу в позааудиторний час.
5. У період підготовки роботи викладач консулює студентів.
6. Презентація забезпечується такими необхідними технічними засобами, як ноутбук та мультимедійний проектор (за можливості).
7. Учасник презентації на власний розсуд обирає форму презентації, в разі необхідності готує роздатковий матеріал.

Загальні вимоги та схема проведення виступу-презентації:

1. Тривалість виступу – до 7 хвилин.
2. Певний час (3-5 хвилин) по закінченні презентації відводиться на запитання слухачів і відповіді на них виступаючого. Важливо, щоб цей процес не перетворився на довготривалі дебати.
3. Результати підсумовуються викладачем, оголошуються на наступному занятті з відповідними коментарями, в яких зазначаються сильні та слабкі сторони кожної презентації та заносяться у журнал академічної групи та електронний журнал у відповідних додаткових графах "Есе", "Виступ-презентація" (для електронного журналу обрати вид заняття "Інше").

Критерії та шкала оцінювання презентації*

№ з/п	Критерій	Кількість балів
1	Відповідність завданню та глибина розкриття теми	0-1
2	Презентабельність, темп, якість подання матеріалу	0-1
3	Логічність, чіткість, зрозумілість, цілісність	0-1
4	Аргументованість	0-1
5	Відповіді на запитання	0-1

* Перелік та оцінювання критеріїв можна варіювати.

7. 3. Перелік ключових термінів та понять

1. Атрактор	31. Еволюція	61. Моделювання
2. Безпекознавча парадигма	32. Ергодичні системи	62. Моніторинг безпеки
3. Генезис	33. Дуалістична система безпеки	63. Мотив
4. Акмеологія	34. Ентропія	64. Наука
5. Безпекознавчий підхід	35. Загроза	65. Небезпека
6. Гносеологія	36. Закрита система	66. Недержавна система безпеки
7. Аксіологія	37. Ізоморфізм	67. Незворотність
8. Безпекотворення	38. Когерентність	68. Нелінійна система
9. Гомеостазис	39. Запобігання загроз / небезпек	69. Онтологія
10. Алгоритм	40. Інваріантність	70. Парадигма
11. Безпекотворчий процес	41. Композиція	71. Параметр
12. Гомоморфізм	42. Засіб	72. Патерн
13. Апроксимація	43. Індекс	73. Предмет безпекознавства
14. Безпекоцентризму принцип	44. Контррозвідка	74. Показник
15. Двомірний діахронний аналіз	45. Ідентифікація	75. Поріг (порогове значення)
16. Аутентифікація	46. Індикатор	76. Порядок
17. Біфуркація	47. Концепція безпеки	77. Попередження загроз / небезпек
18. Декомпозиція	48. Критерій	78. Попередження загроз / небезпек
19. Безпека	49. Лінійна система	79. Припинення загроз / небезпек
20. Відкрита система	50. Математичне моделювання	80. Програма забезпечення безпеки
21. Державна інноваційна політика безпеки	51. Матриця	81. Профілактика загроз / небезпек
22. Безпекознавство	52. Мета	82. Ризик
23. Виклик	53. Метод	83. Редукція
24. Дисипативні структури	54. Метод безпекознавства	84. Самоорганізація
25. Державна система безпеки	55. Методологія	85. Синергізм
26. Детермінована система	56. Механізм безпеки	86. Синергетика
27. Динамічний хаос	57. Міждисциплінарна наука	87. Управління загрозами та небезпеками
28. Джерело небезпеки діагностування	58. Модель	88. Флуктуації
29. Дисипативна структура	59. Моделювання	89. Фрактали
30. Доктрина безпеки	60. Модель	90. Функція

8. Перелік теоретичних питань до екзамену

1. Алгоритм моделювання загроз і небезпек.
2. Відмінність загроз від інших безпекогенних чинників.
3. Відмінність реєстрації від вимірювання небезпек та загроз.
4. Визначте поняття та зміст показників безпеки.
5. Визначте основні розбіжності між "системою безпеки" і "системою забезпечення безпеки".
6. Визначте основні теоретичні школи безпеки в Україні.
7. З якою метою використовуються метод моделювання небезпек та загроз?
8. Зміст основних категорій навчальної дисципліни.
9. Зміст синергетичної парадигми національної безпеки.
10. Класифікація загроз.
11. Мета та завдання системи забезпечення національної безпеки.
12. На яких принципах ґрунтується дія механізмів безпеки?
13. Навіщо робиться реєстрація і вимір загроз та небезпек і у чому полягає сутність цих процесів?
14. Надайте власне бачення щодо класифікацій систем безпеки.
15. Окресліть власне бачення моделі системи національної безпеки.
16. Окресліть необхідність формування загальної теорії підходів до формування показників і критеріїв національної безпеки.
17. Окресліть об'єкт і предмет ТУБСС, у чому полягає різниця між ними?
18. Окресліть принципи функціонування системи безпеки.
19. Основи формування системи забезпечення безпеки.
20. Поняття загрози безпеці соціальних систем.
21. Поняття системи забезпечення безпеки соціальних систем.
22. Предмет та об'єкт націобезпекознавства.
23. Принципи побудови та функціонування системи забезпечення безпеки соціальних систем.
24. Розкрийте ваше власне бачення щодо тріади: виклик — загроза — небезпека.
25. Розкрийте зміст основних підходів до формування критеріїв безпеки.
26. Розкрийте зміст поняття системи безпеки соціальних систем.
27. Складові елементи безпеки соціальних систем.
28. Структура наукового підходу до вивчення складових безпеки соціальних систем.
29. Сутність та зміст націобезпекознавства.
30. У чому полягають концептуальні основи управління рівнем безпеки?
31. У чому полягає зміст безпекознавчої парадигми?
32. Чим відрізняється система безпеки від системи забезпечення безпеки?
33. Що таке загроза і чим вона відрізняється від небезпеки?
34. Якою методологією послуговується ТУБСС?
35. Яку роль відіграє механізм соціального управління у безпеці?

9. Рекомендована література

Базова:

1. Ляш О.І. Трансформації системи соціальної безпеки України: регіональний вимір: Монографія / О.І. Ляш – Л.: ПАІС, 2012, - 592 с.
2. Ліпкан В.А. Теорія національної безпеки: Підручник. – К.: КНТ, 2009. – 631 с.
3. Соловьев В.С. Теория социальных систем: Монография в 3-х томах. Том 1. Теория организации социальных систем. – Новосибирск, 2005. – 480 с.
4. Соловьев В.С. Теория социальных систем: монография: в 3-х томах / В.С. Соловьев. – Новосибирск: СибАГС, 2009. – Т. 2. Теория управления социальными системами. – 676 с.
5. Теорія управління в органах внутрішніх справ: Навчальний посібник / За ред. В.А. Ліпкана. - К.: КНТ, 2007. - 884 с.

Додаткова:

1. Василькова В.В. Порядок и хаос в развитии социальных систем (Синергетика и теория социальной самоорганизации). Серия мир культуры истории и философии. – СПб: Лань, 1999. – 480 с.
2. Економічна безпека: навчальний посібник / за ред.. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
3. Ліпкан В.А. Теоретико-методологічні засади управління у сфері національної безпеки України: Монографія. – К.: Текст, 2005. – 350 с.
4. Ліпкан В.А. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України: Монографія. – К.: Текст, 2003. – 600 с.

10. Інформаційні джерела

1. Наукова бібліотека НУВГП – м. Рівне, вул. Приходька, 75, навчальний корпус №2.
2. Обласна наукова бібліотека – м. Рівне, майдан Короленка, 6, тел. 22-70-63.
3. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського // <http://www.nbuv.gov.ua>
4. Веб-сторінка кафедри економічної теорії: <http://www.nuwm.rv.ua/navchaljno-naukovi-instituti/ekonomiko-pravovij/ekonomichnoji-teoriji>
5. Офіційні сайти періодичної літератури:

Назва журналу	Електронний ресурс
Актуальні проблеми економіки	www.eco-science.net
Економічний часопис – XXI	www.soskin.info/ea
Національна безпека та оборона	www.razumkov.org.ua/ukr/journal.php

6. Офіційні сайти державних та міжнародних установ:

Назва	Електронний ресурс
Верховна Рада України	www.portal.rada.gov.ua
Кабінет Міністрів України	www.kmu.gov.ua
Міністерство економічного розвитку і торгівлі	www.me.gov.ua
Рада національної безпеки та оборони	www.rainbow.gov.ua
Служба безпеки України	www.sbu.gov.ua
Національний інститут стратегічних досліджень	www.niss.gov.ua
Центр перспективних соціальних досліджень	www.cpsr.org.ua